

УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА - ГАРАНЦИЯ ЗА СИГУРНОСТТА И ПРОСПЕРИТЕТА НА МАЛКИТЕ ФИРМИ

● *Все по-силна е необходимостта от специализиран застрахователен пазар, подпомагащ и регулиращ риск мениджмънта*

ДОЦ. Д-Р ИВАНКА БОНЕВА
СПЕЦИАЛНО ЗА В. „ЗАСТРАХОВАТЕЛ ПРЕС“

(Продължава от брой 8/2008 г.)

КЛАСИФИКАЦИИТЕ НА РИСКА КАТО ОСНОВА НА ЕФЕКТИВНИЯ РИСК МЕНИДЖМЪНТ

В предишната статия бе разгледан проблемът за риска като възможност, опасност и неизвестност, съпътстващ функционирането на МСП. Посочено бе, че рискът е предимно осъзната дейност, която провокира различни икономически ефекти - отрицателни във вид на загуби, и положителни - шанс за печалба. Всъщност тези ефекти проектират вниманието към класификациите на риска. Те отразяват селекцията на различните видове риск според избрани критерии, като основа на правилно ориентирано и ефективно управление.

Част от класификациите на риска са представени на **фигура 3.1**.

В исторически план Джон М. Кейнс разработва една от първите класификации на риска посредством монетаристкия подход. На тази основа е класификацията на кредитните рискове в контекста на взаимоотношенията между кредитори и длъжници като субекти на риска. От една страна, е рискът на длъжника, а от друга - рискът на кредитора. По принцип кредитният риск е присъщ на всички фирми в ролята им на кредитори на паричен ресурс или на доставчици на суровини, стоки и услуги с отложено във времето плащане.

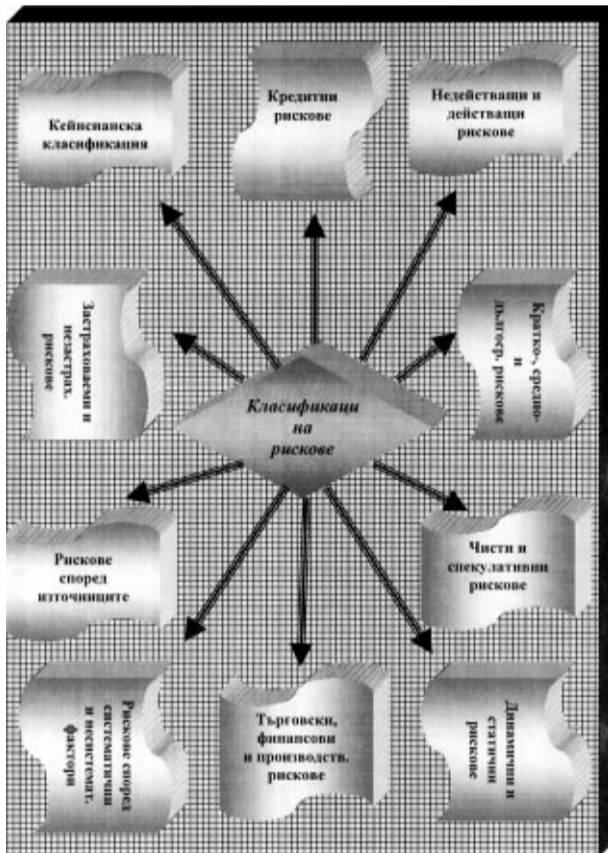
Следващата класификация представя кредитните рискове на *извънредни и постоянни*. Към *извънредните кредитни рискове* спадат всички, които възникват по различни причини - забавено или изцяло прекратено погасяване на кредити. В литературата са известни и като *несистематични, т.е. непостоянни*.

Без да се навлиза в по-големи подробности, може да се посочи, че за ограничаване на тези рискове особено значение имат клаузите по сключените договори, както и съпътстващият ги контрол от страна на кредитора.

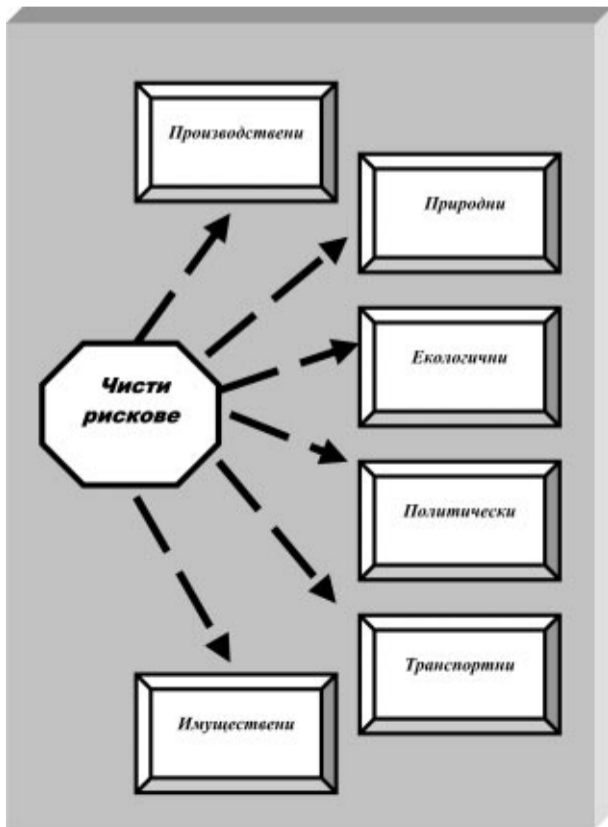
Към *постоянните рискове, известни и като систематични*, се включват инфлационните и валутните. Изрично трябва да се подчертае, че между тях не съществува рязка граница. В повечето случаи едните рискове предизвикват другите,

взаимно се допълват и усложняват бизнес средата.

Другата важна класификация е, че рисковете се разграничават на *недействащи и действащи*. Интерес представляват *втората група рискове*, които предизвикват не само настоящи, но и бъдещи вреди, т.е. с тенденция на постоянно присъствие. По принцип действащите рискове произхождат от неадекватни решения, които пречат или провалят управленско-организационните процеси, дейности и планирани резултати. Тези рискове възникват и при неблагоприятно влияещи фак-

Фигура 3.1. По-важни класификации на риска

Фигура 3.2. „Чисти рискове“

тори - външни и вътрешни. Между по-важните вътрешни фактори са следните:

- неподходящо управление

поради некомпетентност, отсъствие на опит, отговорност и контрол;

- неправомерно използвани банкови кредити;
- временно скрити и неосчетоводени натрупани загуби;
- нерегламентирано лично обогатяване на акционери или мениджъри за сметка на криминално присвоени средства;
- измами от страна на служители, доставчици и клиенти;
- допуснати проектни, а оттам и технико-технологични грешки.

Важна е и класификацията на рисковете от гледна точка на продължителността на тяхното действие - те са *кратко-, средно- и дългосрочни*. Краткосрочните рискове са предимно конюнктурни, т.е. възникват при решаване на ежедневни управленски и организационни проблеми. За разлика от тях дългосрочните рискове са със значителна продължителност и в повечето случаи - постоянно и неизменно съпътстват функционирането на бизнеса във връзка със:

- трудовия и технологичния режим;
- съхраняването на суровини и продукти;
- забавени или отказани доставки или плащания по изпълнени клиентски поръчки и пр.

Дългосрочните рискове изискват непрекъснато внимание и своевременно реакции, предварително изготвени алтернативни варианти, ограничаващи или неутрализиращи евентуални негативни последици - имуществени и неимуществени.

Средносрочните рискове

са с продължителност, варираща между тази на кратко- и дългосрочните. Към тях се причисляват извънредните рискове, като кредитните, ликвидните, развиващите се във времето рискове, съпътстващи изпълнението на договори и проекти.

Друга класификация представя рисковете като *чисти и спекулативни*. *Първите* се свързват с опасността от загуби, които периодично възникват при едни и същи условия (**фигура 3.2**).

Източници на чисти рискове са природните бедствия, производствените аварии, транспортните катастрофи и пр., които, в една или друга степен, съпътстват дейността на МСП. *Спекулативните рискове* са тези, за които се предполага, че поемането им може да е шанс за печалба, но и възможност за загуба. Такива рискове са във връзка с динамиката и участието на различните видове пазари, вкл. на фондовите борси. Или ако рискът не настъпи, е налице шанс за свръхпланирана печалба, а ако се реализира - свръхзагуба.

Следващата класификация представя рисковете като *динамични и статични*. По нея в литературата се води оживена дискусия. В практиката *динамичните рискове* възникват, когато е пренебрегнат фактът, че рискът се изменя във времето. Паралелно на това не всички промени предизвикват неопределеност и непредсказуемост. Като цяло динамичните рискове имат противоречива природа, тъй като могат да провокират както загуби, така и печалби. Например внедрените нови технологии или нови производства на непознати продукти могат да предизвикат първоначални високи печалби, но и големи загуби. Друг пример са сделките на фондовите борси,

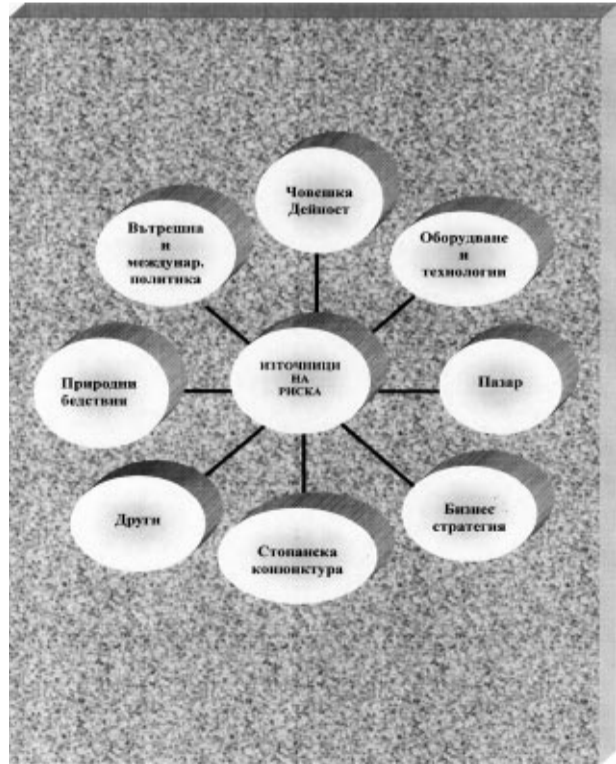
при които се реализират както печалби, така и загуби. От своя страна *статичните рискове* са свързани със:

1. Опасности от природни бедствия;
2. Нарушения на технологичния режим, предизвикващи загуби на оборудване, материали, продукция, клиенти;
3. Престъпления на служители - кражби, предоставяне на конфиденциална информация на конкуренти срещу възнаграждения и др.;
4. Промени в законодателството, пряко засягащи инте-

ресите на МСП.

Значителна част от статичните рискове са външни и извън контрола на фирмата. Други са вътрешни като технологичните рискове, които подлежат на управление.

Важна е и класификацията на рисковете в зависимост от техния произход. Според този критерий те се разграничават на *търговски, финансови и производствени*. *Търговските рискове* са свързани с неопределеността относно реализацията на продукти по цена, гарантираща достатъчно висока печалба. Важен фактор, влияещ върху тези рискове, е времевата разлика между производството и продажбата на готовия продукт. При това въздействат и други фактори, които допълнително усложняват пазарната среда (като стойността на националната парична единица, инфлацията, валутните курсове и пр.). Влияние оказват и други външни фактори - политически, демографски, културно-етнически, религиозни и пр. Всички те усложняват и затрудняват своевременно разкриване и решаване на търговските рискове. *Финансовите рискове* произхождат от некомпетентно провеждан финансов мениджмънт, неправилно разпределен/инвестиран капитал, погрешни решения или прогнози и пр. *Производствените рискове* произтичат от некоректно изпълнени или провалени доставки на суровини, недостатъчно квалифициран персонал, производствени аварии, нес-

Фигура 3.3. Рискове според източниците

пазване на технологичния режим, използване на некачествени материали и др. По принцип значителна част от така представените рискове са предвидими и решими. Основен фактор е високият професионализъм на собственика и мениджърите да ги предвидят и да имат готовност за алтернативни решения. Рисковете се класифицират и според влияещите им фактори - систематични и не-систематични.

(Продължава на стр. 14)